

Asia: VNS 1/2026 vp Ruokapoliittinen selonteko kansallisesta ruokastrategiasta, Teema: Ruokajärjestelmän tuotantopanosten kansainväliset riippuvuudet ja geo (VNS 1/2026)

Eduskunta

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta, pe 22.5. klo 10

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Jyrki Niemi

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Ruokapoliittinen selonteko VNS 1/2026 vp tarkastelee Suomen ruokajärjestelmän kokonaisuutta pitkän aikavälin kehitysnäkymien kautta ja hahmottaa kansallista ruokastrategiaa vuoteen 2040. Selonteko sijoittuu toimintaympäristöön, jossa ruokajärjestelmään kohdistuu samanaikaisesti useita muutospaineita, kuten geopoliittinen epävarmuus, ilmastonmuutoksen vaikutukset, tuotantopanosten hintavaihtelut sekä kuluttajakäyttäytymisen muutokset. Lisäksi Euroopan unionin sääntelykehys ja yhteinen maatalouspolitiikka ohjaavat keskeisesti kansallista liikkumavaraa.

Tässä Luonnonvarakeskuksen lausunnossa ruokapoliittista selontekoa tarkastellaan erityisesti ruokajärjestelmän kansainvälisten riippuvuuksien, geopoliittisten kytkentöjen sekä huoltovarmuuden näkökulmasta. Tarkastelun kohteena ovat erityisesti kriittisiin tuotantopanoksiin, energiaan, logistiikkaan ja toimintaympäristön epävarmuuteen liittyvät rakenteelliset haavoittuvuudet sekä niihin liittyvä varautuminen.

2 Lausunto

Selonteko tarjoaa laaja-alaisen ja pääosin johdonmukaisen tilannekuvan Suomen ruokajärjestelmästä sekä siihen kohdistuvista keskeisistä muutosvoimista. Strategialuonnoksen rakenne, jossa kokonaisuutta jäsennetään neljän strategisen päämäärän kautta, on pääosin selkeä ja kattaa ruokajärjestelmän kannalta keskeiset ulottuvuudet. Sen vahvuutena on kokonaisvaltainen lähestymistapa, jossa taloudelliset, ekologiset ja sosiaaliset näkökulmat yhdistyvät samaan strategiseen kehykseen.

Selonteko tunnistaa myös perustellusti ruokajärjestelmän toimintaympäristön muuttuneen aiempaa epävarmemmaksi. Geopoliittiset jännitteet, energiamarkkinoiden häiriöt, tuotantopanosten hintavaihtelut, ilmastonmuutoksen vaikutukset sekä kansainvälisten toimitusketjujen haavoittuvuudet korostavat ruokajärjestelmän huoltovarmuuden ja resilienssin merkitystä. Huoltovarmuus on kytketty selonteossa osaksi ruokapolitiikan laajempaa strategista kehystä. Muuttuneessa geopoliittisessa toimintaympäristössä ruokajärjestelmän riippuvuuksia olisi perusteltua tarkastella nykyistä vahvemmin myös osana laajempaa kokonaisturvallisuutta ja yhteiskunnan kriisinkestävyyttä.

Selonteon keskeinen vahvuus on ruokajärjestelmän riippuvuuksien tunnistaminen. Sen sijaan avoimeksi jää osin arvio siitä, kuinka nopeasti, millä resursseilla ja millä ohjauskeinoilla näitä riippuvuuksia voidaan käytännössä

vähentää. Strategiassa kuvataan useita kriittisiä haavoittuvuuksia — kuten riippuvuus fossiilienergiasta, tuontilannoitteista, valkuaisrehusta, koneista, varaosista, kemiallisista tuotantopanoksista ja ulkomaisesta työvoimasta — mutta toimenpiteiden priorisointi ja toimeenpanon realismi jää osin epäselväksi.

Myös omavaraisuuden lisäämiseen liittyvät tavoitteet jäävät osin määrittelemättä suhteessa niiden taloudellisiin, ympäristöllisiin ja toiminnallisiin vaikutuksiin. Esimerkiksi tuotantopanosten omavaraisuusasteen nostamiseen liittyvät tavoitteet jäävät epäselviksi ilman ilman määrällisiä tavoitteita, mittareita ja aikatauluja. Selonteossa ei myöskään riittävästi arvioida, missä määrin kotimaisen tuotannon ja omavaraisuuden lisääminen esim. tuotantopanoksissa on kokonaisuutena tarkoituksenmukaista verrattuna kansainvälisesti hajautettuihin hankintaketjuihin.

Huoltovarmuuden näkökulmasta keskeistä ei välttämättä ole mahdollisimman korkea kansallinen omavaraisuusaste sinänsä, vaan riippuvuuksien hajauttaminen, korvattavuus, varautumiskyky sekä kriittisten toimitusketjujen toimintavarmuus erilaisissa häiriötilanteissa. Kaikkien riippuvuuksien samanaikainen vähentäminen ei ole taloudellisesti eikä toiminnallisesti realistista, minkä vuoksi politiikkatoimien priorisoinnin tulisi perustua kriittisyys- ja riskinarviointiin.

Energiajärjestelmän murros vaikuttaa ruokajärjestelmään monin tavoin. Vaikka riippuvuus tuontien energiasta ja lannoitteista kytkee kotimaisen ruoantuotannon edelleen tiiviisti globaaleihin markkinoihin, uusiutuvan energian lisääminen voi vahvistaa ruokajärjestelmän resilienssiä monipuolistamalla ja hajauttamalla energiajärjestelmää. Erityisesti biokaasun tuotanto maatilamittakaavassa on viime vuosina kasvanut nopeasti. Myös vihreän vedyn tuotantoon kohdistuu merkittäviä odotuksia, sillä pitkällä aikavälillä se voi vähentää lannoiteteollisuuden riippuvuutta fossiilisista tuotantopanoksista. Tällä hetkellä Suomessa toimii vain yksi teollinen vihreän vedyn tuotantolaitos, mutta suunnitteilla on kymmeniä uusia laitoksia.

Samalla vetytalouden kehittämiseen liittyy myös uusia riippuvuuksia ja kilpailua resursseista. Vihreän vedyn tuotanto edellyttää huomattavaa uusiutuvan sähkön tuotannon lisäämistä, mikä voi vaikuttaa maankäyttöön ja lisätä paineita energiainfrastruktuurin laajentamiseen. Lisäksi vedystä kilpailevat useat yhteiskunnan sektorit, kuten liikenne, teollisuus ja energian varastointi. Tästä syystä vedyn hyödyntäminen ruokajärjestelmässä edellyttää pitkäjänteistä politiikkaohjausta sekä realistista arviota investointien, infrastruktuurin ja energian saatavuuden kehityksestä.

Ruoantuotanto on edelleen monin tavoin riippuvaista fossiilienergiasta esimerkiksi työkoneiden, viljan kuivatuksen ja lannoitteiden kautta, minkä vuoksi siirtymä vähäpäästöisempiin ratkaisuihin tulee olemaan hidas. Tämän vuoksi tuotantopanosten saatavuutta, toimitusketjujen toimintavarmuutta ja hankintakanavien monipuolistamista on tarpeen kehittää. Energiajärjestelmän muutos voi vähentää riippuvuutta fossiilisten energialähteiden tuonnista ja pienentää geopolittisia riskejä sekä samalla vahvistaa laajemmin huoltovarmuutta ja ruokaketjujen toimintakykyä häiriötilanteissa.

Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen kytketään selonteossa perustellusti huoltovarmuuteen. Tarkastelu jää kuitenkin osin yleiselle tasolle suhteessa siihen, miten ilmastoriskit voivat käytännössä heikentää

21.5.2026

ruokajärjestelmän toimintakykyä. Sään ääri-ilmiöiden, kuivuuden sekä uusien kasvitautien ja tuholaiden yleistymisen lisää tuotanto-, logistiikka- ja markkinariskejä koko ruokaketjussa. Huoltovarmuuden näkökulmasta keskeistä on ruokajärjestelmän kyky ylläpitää toimintakykyä myös pitkittyneissä häiriötilanteissa. Tämä korostaa erityisesti tuotannon sopeutumiskyvyn, vesitalouden, maaperän kasvukunnon, toimivien toimitusketjujen sekä käytännön varautumisen merkitystä.

Selonteossa todetaan, että strategian käytännön toimeenpano tapahtuu erillisillä nelivuotisilla toimeenpanosuunnitelmissa. Lähestymistapa on perusteltu, mutta samalla se siirtää merkittävän osan strategian konkreettisesta sisällöstä ja ohjausvaikutuksesta selonteon ulkopuolelle korostaen toimeenpanosuunnitelmien roolia keskeisenä politiikkaohjauksen välineenä. Käytännössä strategian vaikuttavuus ja uskottavuus riippuvat pitkälti siitä, kuinka täsmällisesti tavoitteet, toimenpiteet, resurssit ja mittarit määritellään näissä suunnitelmissa sekä siitä, millaisin institutionaalisin rakentein niiden toimeenpanoa johdetaan.

Tässä suhteessa olisi perusteltua täsmentää jo selontekotasolla, millä periaatteilla toimeenpanosuunnitelmissa priorisoidaan tavoitteita, miten politiikkainstrumenttien valinta ja kohdentaminen tehdään, sekä mikä on toimeenpanosta vastaavan ruokaneuvoston rooli, toimivalta ja vastuu suhteessa muihin toimijoihin. Ilman näitä täsmennyksiä jää avoimeksi, miten strategiset linjat kytkeytyvät käytännön politiikkatoimiin ja päätöksentekoon.

3 Lausunnon tiivistelmä

Ruokapolitiittinen selonteko muodostaa pääosin johdonmukaisen ja laaja-alaisen strategisen kehyksen suomalaisen ruokajärjestelmän kehittämiselle muuttuvassa toimintaympäristössä. Sen vahvuutena on kansainvälisten riippuvuuksien, geopoliittisten riskien sekä huoltovarmuuden merkityksen tunnistaminen osana ruokajärjestelmän pitkän aikavälin kehitystä.

Selonteossa tunnistetaan useita keskeisiä rakenteellisia haavoittuvuuksia, mutta niiden vähentämiseen liittyvät priorisoinnit, ohjauskeinot ja toimeenpanon realismi jäävät osin avoimiksi. Erityisesti omavaraisuuteen, energiasiirtymään ja ilmastomuutokseen sopeutumiseen liittyvät tavoitteet edellyttävät nykyistä täsmällisempiä tavoitteita, mittareita ja vaikutusarvioita.

Huoltovarmuuden näkökulmasta keskeistä ei ole yksinomaan korkea omavaraisuusaste, vaan ruokajärjestelmän kyky ylläpitää toimintakykyä erilaisissa häiriötilanteissa. Tämä korostaa riippuvuuksien hajauttamisen, toimitusketjujen toimintavarmuuden sekä riskiperusteisen priorisoinnin merkitystä.

Selonteon vaikuttavuus riippuu lopulta siitä, kuinka konkreettisiksi tavoitteet, vastuut, resurssit ja toimeenpanon rakenteet määritellään tulevissa toimeenpanosuunnitelmissa.

Jani Lehto

21.5.2026

Johtaja, Biotalous ja ympäristö

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 21.05.2026 klo 08:08:05.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:

Jyrki Niemi

Jyrki Niemi, Pasi Rikkonen, Csaba Jansik, Hanna Karikallio

Liitteet:

Tiedoksi: